

tidsskrift *sb.*, -et, -er, i sms.
 tidsskrift- el. tidsskrifts-, fx
 tidsskrift(s)artikel.

tidsspild *sb.*, -et el. tids-

spilde *sb.*, -t.

Nyt fra **Sprognævnet**

spørgsmål, *bf.* pl. ene

tidsstemple *vb.*, -ede.

tidsstempling *sb.*, -en, -er.

Grineren – og andre grineren ord. En grammatisk statusopgørelse

Af Anna Sofie Hartling

Som grammatikentusiast kan man nemt få nederen på når et ord ikke lader sig rubricere grammatisk, men samtidig er det megagriner når man opdager at sproget lever sit eget chil-leren liv. Således kunne man på moderne dansk opsummere hvad denne artikel handler om. Ordene der i denne forbindelse ikke entydigt lader sig klassificere, er en række nyere ord med afledning *-er(en)*. De er i familie med ældre ord som *vugger(en)* ('vuggestuen'), *svømmer(en)* ('svømmehallen') og *Råderen* ('Rådhuspladsen'), men er anderledes fordi de grammatisk set har en bredere anvendelse. De ældre ord er de sidste omtrent 40 år opstået blandt børn og unge som uformelle kortformer. De dannes altid til substantiver (navneord) og refererer oftest til steder i bestemt form, men kan også betegne genstande som fx *fjerner* (af *fjernsyn*). Fælles for dem er at *-er*-endelsen ikke ændrer ordklassen, hvilket ellers er typisk for afledningsendelser.

Anderledes er det for de ord som denne artikel drejer sig om. Her er endelsen netop i stand til at ændre ordklassen. I Dansk Sprognævns ordsamling findes flere forskellige ord af denne type, fx *griner(en)*, *neder(en)*, *æder(en)*, *opper(en)*, *fråder(en)*, *stener(en)*, *hygger(en)*, *nyser(en)*, *downer(en)*, *chiller(en)*, *hader(en)* og *daffer(en)*. Ordsamlingen er, som ordet siger, en samling ord: en art uredigeret ordbog. Alle nye ord og vendinger som bliver anvendt i det danske sprog, og som kan tænkes at slå varigt an, er således kvalificerede til at indgå i ordsamlingen. Kun de ord der viser sig at være andet end døgnfluer, finder vej til etablerede ordbøger som fx *Nye ord i dansk* (www.nyeordidansk.dk) og *Retskrivningsordbogen*. De ældste af de nyere *-er(en)*-ord fra ordsamlingen er kendt siden begyndelsen af 1990'erne hvor de er opstået som slang blandt unge, siden er de blevet udbredt i almindeligt ungdomssprog og optræder nu også undertiden i mere formelt sprog og >

hos voksne. Imidlertid er det ikke mit ærinde i denne artikel at gøre rede for ordenes oprindelse, men derimod at se nærmere på deres grammatiske status i dag. Undersøgelsen tager afsæt i hvordan ordene er anvendt på internettet, og hvordan de er behandlet i Sprognævnets ord-samling.¹ Undervejs kommer jeg desuden ind på ordenes frekvens målt i forhold til hinanden, deres betydning og betydningsudvikling.

Er det mere *grineren* end det er *hyggeren*, og hvad vil det sige at tage en *daffer*?

Kaster man et blik på ordene, vil man hurtigt se at der er tale om en temmelig uensartet gruppe både hvad angår betydning og anvendelsesfrekvens. Det er ikke så mærkeligt eftersom afledningsendelsen *-er(en)* er en potentielt set uendeligt produktiv måde at danne nye ord på i dansk: Ved at føje *-er(en)* til verber (udsagnsord) og – fx som i tilfældene *ned*, *op*² og *down* – til adverbier (biord) kan man gøre dem til substantiver og adjektiver (tillægsord) som så igen kan anvendes adverbielt. Det interessante ved disse ord er altså at de med den samme afledningsendelse kan optræde i tre forskellige ordklasser.

Frekvens

De mest populære af ordene har været og er stadig *neder(en)* og *griner(en)*, og jeg tager ud-

gangspunkt i dem. En simpel googlesøgning på de lange former på danske internetsider giver klart flest hits på disse to – flere hundredtusinde for hver. Dette resultat er ikke til at tage fejl af på trods af de forbehold man i øvrigt må tage over for en sådan søgning. Næst efter *nederen* og *grineren* var *steneren* og *chilleren* de mest frekvente ord. Også *æderen* og *hyggeren* gav overraskende mange hits, men det skyldes for *æderens* vedkommende forekomster med bogstavelig betydning som fx *planteæderen* og *kødæderen*, mens *hyggeren* øjensynlig er navnet på mange legestuer for småbørn, klubber og væresteder for unge landet over.

Nyser(en) og *hader(en)* er yderst lavfrekvente i den for sammenhængen interessante betydning, hvor *nyser* hverken er en 'næse' eller 'en hård nyser', og *hader* ikke er 'en person der hader'. I Sprognævnets ordsamling er der ét belæg for hvert af ordene:

Det var for *hyggeren* i går, men jeg havde desværre den gale *nyseren* på (Politiken 24.2.2001).

Desuden har en politiassistent oplyst, at politiet nu kørte en 'hader' på rockergruppen (Politiken 19.4.1988).

Det er tvivlsomt om *nyser(en)* – når man *har* den *på* som i citatet; i betydningen 'nyse meget', 'være forkølet' – nogensinde har haft en ærlig gang på jorden, mens det lader til at der er op til flere der *har haft haderen på* gennem tiden:

Har: haft haderen på, over at Systemdanmark forsøger at rubricere mig som 'ledig', som om det er et langt federe ord end 'arbejdsløs' (www.damernesmagasin.net 18.4.2011).

1 I citaterne fra internettet er de oprindelige skrivemåder bevaret.

2 Alternativt er *neder(en)* og *opper(en)* afledt af hhv. *nedtur* og *optur*, jf. artiklen om *nederen* i Den Danske Ordbog (www.ordnet.dk/ddo/ordbog?query=nederen&search=Søg).

Betydning og brug

Det kan være svært at sige noget sikkert om et slangords udgangspunkt. På internettet kunne det se ud til at *nederen* og *grineren* i begyndelsen blev brugt som adjektiver, dvs. man kunne sige om personer, ting eller situationer at de var *nederen*: 'irriterende, skuffende, i en eller anden henseende dårlige', eller *grineren*: 'sjove, latterfremkaldende, i en eller anden henseende gode':

Han kommer med sådan nogen pisse nederen jokes (www.christinearbild.tumblr.com 20.5.1994).

Du er da for nederen at du ved hvor meget gennemsnits vægten af folk er :o (www.youtube.com 16.2.1996).

Er en mega grineren tøs ;P (www.da.netlog.com 1.9.1997).

Fed Hjemme side, den er nok for grineren (www.danbbs.dk 24.11.1998).

Siden kan man finde talrige eksempler på at man kan *få* eller *have neder(en)* og *griner(en)* *på* eller *over noget* som i

selv om det er sygt kan jeg godt få den lede griner på af det (www.dailyrush.dk 13.9.2002).

Jeg har nederen over endnu tre dræbte soldater i Afghanistan! Meningsløst! (www.facebook.com/group 19.12.2008).

hvor der altså er tale om en klart substantivisk brug.

Billedet ser ikke ud til at være det samme for alle ordene, i hvert fald lader det sig ikke afgøre om det var den adjektiviske eller den substantiviske brug af fx *fråderen* der kom først. Som adjektiv betyder det 'lækker':

Hun er fråderen = hun er lækker (www.jimmy-thorup.dk 10.11.2001).

og som substantiv er det noget man kan *få* eller *have* – evt. *på* – når man er mere end almindeligt sulten:

de ryger for meget pot – og da de får fråderen foran fjernsynet, finder de endelig meningen med livet: De skal have fat i en af de saftige hamburgers fra White Castle-burgerkæden! (www.filmzonen.dk 4.12.2004).

Æderen er mest af alt noget man kan *have* eller *få på* og betyder da det samme som den tilsvarende vending med *fråderen* – altså et voldsomt ædeflip:

Aftenen før fik jeg ENORM æderen på (åden hel islagkage) (www.dindebat.dk/graviditet-foedsel 18.1.2011).

Men ordet kan faktisk også "bruges som adjektiv om attraktive kvinder" som der står i et af belæggene i ordsamlingen – behæftet med et utvivlsomt dysfemistisk ord for 'kvinde':

en "æderen kost" (www.rundtenom.dk 17.10.2000).

Dafferen kan man derimod *være på* når man er på vej til at gå, men først og fremmest kan man *tage en daffer* – dvs. 'skride', 'smutte': >

Alts? jeg finder ham overhoved ikke interessant.... Som FC siger passer han ikke ind i nutidens wrestling og burde sammen med Animal tage en daffer (www.wrestling.dk 3.8.2005).

Også *steneren* kan bruges substantivisk som i:

Jeg er ik' så meget for bare at ligge og stene en film, ka' godt li' de at få de vilde grineflip og ik' ha' steneren på, men være relativt frisk og social" (www.community.dcfonline.dk 11.10.2007).

hvor der er tale om at man 'stener', dvs. 'intet foretager sig, glor ud i luften, ikke er til at komme i kontakt med', men ordet anvendes mest adjektivisk – også attributivt – om noget der er 'kedeligt', evt. 'præget af sløvsind':

Min steneren onsdag (www.youtube.com 15.2.2008).

Nogle af ordene ser altså ud til med en vis sandsynlighed at være blevet til som karakteriserende adjektiver – eller i hvert fald stort set fra begyndelsen have haft en parallel substantivisk og adjektivisk anvendelse, fx *griner(en)* og *neder(en)*, andre som noget man kunne *tage*, *have* eller *få* – sommetider *på* – dvs. som substantiver, fx *daffer(en)*, mens det for endnu andre fortaber sig i tågerne om de i begyndelsen anvendtes som adjektiver eller substantiver, fx *fråder(en)* og *stener(en)*.

Hvilken ordklasse tilhører ordene da, og kan man tale om at de korte former er de lange formers grundform?

Ordenes grundform

I Sprognævnets ordsamling findes fx *grineren* som et selvstændigt opslag ved siden af *griner*. Det samme gælder *neder*, *æder*, *opper* og *fråder* som har både den korte og den lange form som opslagsord. Imidlertid finder man i belægsteksterne under opslagene i kortform også eksempler på de lange former; her har indtasteren altså tydeligvis ment at *griner* er grundformen af *grineren*, *neder* er grundformen af *nederen* etc., og *hygger* og *nyser* er registreret som grundformen for de lange former *hyggeren* og *nyseren*. *Dafferen* er det eneste af ordene som kun findes med den lange form som opslagsform.

Som det fremgår, har der altså på ingen måde været konsensus om ordenes grundform. Spørgsmålet om hvorvidt kortformen er grundformen, må til dels hænge sammen med spørgsmålet om hvorvidt ordene er født som substantiver eller som adjektiver.

Ordenes ordklasse

I Sprognævnets ordsamling er 'betydning 1' af følgende opslag kodet som substantiv: *griner*, *æder*, *æderen*, *neder*, *nederen*, *opper*, *stener*, *hygger*, *nyser*, *downer*, *chiller*, *hader* og *dafferen*. Af disse er *griner*, *neder* og *nederen* desuden registreret med en adjektivisk 'betydning 2'. Omvendt er 'betydning 1' af *grineren*, *fråder*, *fråderen* og *opperen* markeret som adjektiv. Kun *fråder* har også en 'betydning 2' med substantiv som ordklasse. Der er ikke registreret adverbial betydning, men den er ikke svær at finde på internettet:

Jeg har faktisk her indenfor de sidste par dage fået lyst til at se sandheden om rødhætte. Det er altså en for grineren sjov

film (mb569837.pointblog.dk/rodhaette-rodhaette.html 6. feb 2011) .

For de fleste ords vedkommende har der altså været en fornemmelse af at de blev født som substantiver. Denne fornemmelse kan ikke så godt have bundet i hvordan ordene faktisk blev brugt i begyndelsen eftersom i hvert fald *griner(en)* og *neder(en)* også blev anvendt som adjektiver i de tidlige 1990'ere. Den hænger nok snarere sammen med ordenes udprægede substantiviske udseende. Som jeg har været inde på, er *-er*-endelsen ikke en ny måde at aflede ord på i dansk: De ældre ord (*vugger(en)* m.fl.) er selv udsprunget af en oldgammel og gængs måde at danne netop substantiver af verber på – oftest for at betegne en person der udfører den handling som verbet indeholder, fx *tømre* -> *tømrer*, *skrive* -> *skriver*, eller en genstand som udfører den funktion, eller hvormed man kan gøre det, verbet beskriver, fx *fryse* -> *fryser*, *skrabe* -> *skraber*.

Spørgsmålet er også om man ved at tale om korte former på *-er* og lange former på *-eren* ikke allerede har signaleret at der er tale om substantiver? Hvis *-er* og *-eren* er hhv. korte og lange former af adjektiver, er der under alle omstændigheder tale om en aparte adjektivbøjning.

Etablerede ordbøger som Den Danske Ordbog og Politikens Nudansk Ordbog med etymologi (4. udg., 2010) er heller ikke konsekvente i deres valg af grundform. Den Danske Ordbog har således *nederen*, *griner* og *fråderen* som opslagsord. Til gengæld er alle tre klassificeret som substantiver. *Nederen* har desuden en underbetydning ”SOM ADJEKTIV”, og under opslaget *griner* står som eksempel under ”Faste udtryk”: ”grine-

ren SOM ADJEKTIV”. Under ”Faste udtryk” på opslaget *fråderen* står derimod kun ét eksempel, ”have *fråderen* (på)”, som synes mere substantivisk end de eksempler man kan finde på det der fremstår som den primære – og netop substantiviske – brug: ”Det er bare *fråderen* [...]”, “[...] de er vildt *fråderen* [...]” og “[...] hun er meget *fråderen*”. I disse tre eksempler står *fråderen* om ikke andet prædikativt. Imidlertid har ordet adverbielle forstærkere knyttet til sig, nemlig *bare*, *vildt* og *meget*, som er et tydeligt tegn på at det er adjektivisk. I Nudansk Ordbog kan man også slå *griner* og *nederen* op. Om *griner* kan man læse at det er et substantiv som ofte bruges i bestemt form som et slangudtryk for ’at noget er meget sjovt’. Endvidere fremgår det at ordet kan bruges som adjektiv, og de tilhørende eksempler gengiver både den korte og den lange form. For *nederen* er der to selvstændige opslag som sidestiller ordklasserne: *Nederen*¹ er karakteriseret som ’sb.best.’, dvs. et substantiv som er født i bestemt form og slet ikke har en ubestemt form, og *nederen*² er adjektiv. Begge ordbøger underkender altså formen *neder* som ellers er livligt i brug på internettet – både som substantiv:

Fuck hvor gir lektier en den største neder på...der er fanme for mange af dem.. (www.arto.com 28.10.2007).

og som adjektiv:

Selvfølge gik man da i ekstremt neder tøj i skolen. Giver da ingen grund at hoppe i det pæne tøj, når man bare er i skole (www.pashion.dk 23.12.2006).

Ordene i ordbøgerne?

Hvad gør man så hvis man skal beskrive *-er(en)*-ordene i en ordbog – eller bare har en uniformistisk trang til grammatisk systematik?

Man kunne selvfølgelig godt lade de korte former fungere som opslagsform for de lange former idet man undgik at tale om den ene form som den andens grundform, men samtidig anerkendte at de to former af hvert ord, uanset ordklasse, har samme stamme. I så fald skulle man i Sprognævnets ordsamling slette fx *grineren*, *nederen* og *æderen* som opslagsord og i stedet føre dem ind under de tilsvarende korte former. Under hvert enkelt opslagsord kunne man da have en substantiv-betydning og en adjektiv-betydning, evt. sådan at den ordklasse som er den mest hyppige for ordet, står først – om end det rent leksikografisk er ganske uortodokst at lade adjektiv komme før substantiv! Spørgsmålet er dog netop om det giver mening at hævde at *nederen* i fx *en nederen film* er en bøjningsform af *neder*.

Ifølge min undersøgelse af ordene på internettet og i ordsamlingen ser det ud til at *æder(en)*, *nyser(en)*, *downer(en)*, *hader(en)* og *daffer(en)* primært fungerer som substantiver, mens *griner(en)*, *neder(en)*, *fråder(en)*, *stener(en)* og *hygger(en)* overvejende anvendes adjektivisk, især de lange former. Endelig synes der ikke at være en klar præference for *opper(en)* og *chiller(en)* som enten substantiv eller adjektiv, dog er det sådan at kortformerne hovedsagelig anvendes som substantiv.

At alle ordene – de fleste i både den lange og den korte form – forekommer i to forskellige ordklasser (eller tre hvis man regner adverbier med), tyder på at man hellere skal lave et op-

Anna Sofie Hartling (f. 1982)
er tidligere studentermed-
hjælper i Dansk Sprognævn.

slagsord for hver ordklasse og for hver form i en ordbog. Det giver rigtig mange opslagsord, men er måske den løsning der yder ordene størst grammatisk retfærdighed.

En anden løsning kan være at se tiden an. Det er muligt at ordene med årene lægger sig fast på en betydning og en form der gør dem nemmere at passe ind i den gængse ordbogspraksis. Endelig kan man også læne sig tilbage og blot nyde ordene og deres rige grammatik: At tænke sig – man kan sige om noget eller nogen at det eller de *er nederen* (adj.), dvs. ikke behageligt selskab, og man kan *have* eller *få nederen* (sb.) *på* eller *over noget* når man får en eller anden psykisk nedtur over noget. Senest er det blevet helt normalt at sige om sig selv at man *er* eller *bliver nederen* (adj.) *over* noget, hvor *nederen* er blevet synonymt med *nedtrykt*. For slet ikke at tale om de muligheder man har med kortformen *neder*. Man bør undlade at få *downer* på, slå sig til tåls med at sproget ikke altid er til at tæmme; at det når alt kommer til alt er i hænderne på sprogbrugere. Og som sprogentusiast kan man faktisk blive ret *opperen* over at besøge diverse hjemmesider og chatfora. Den sproglige kreativitet lever i bedste velgående:

.. og sådan kører det derudad. God chillergriner! (www.thereal.hiphop.dk 26.10.2004).

Hans, hendes eller sin?

Af Ida Elisabeth Mørch og Sofie Vestergaard Braüner

Dansk Sprognævn får ofte spørgsmål om om der i en konkret sætning skal stå *hans/hendes* eller *sin*. Der opstår desuden ofte debat om denne sproglige variation. Som regel er der mest tvivl i sætninger som kan siges at indeholde en skjult sætning. Nedenfor vil reglerne blive gennemgået.

Reglerne i standarddansk

Oversigten fokuserer på at vejlede om brugen af pronomenerne *hans*, *hendes* og *sin* i traditionelt standarddansk.¹ Der er ikke tale om strenge regler for korrekthed, men om hvilket ord man skal vælge hvis man vil undgå at vække opmærksomhed eller støde nogen. Imidlertid er der en udbredt vaklen i sprogbrugen som har været der gennem meget lang tid, og man bør være tolerant over for fx regionale forskelle i sprogbrugen.

Der er flere regler for hvornår man bruger *hans* og *sin*. Den typiske fejl er at man bruger *hans/hendes* i stedet for *sin*, fx ”han bad hans far om hjælp til hans lektier”.

¹ Denne artikel er i store træk identisk med artiklen ”typiske problemer med hans, hendes eller sin” på sproget.dk (se <http://sproget.dk/raad-og-regler/typiske-problemer>). Desuden vil *hans* eller *sin* være emne for en af de ”Huskersedler fra Dansk Sprognævn” som offentliggøres i foråret 2012 (se omtalen i boksen s. 11).

Henvi sning til et subjekt i singularis (grundled i ental)

Når den der ejer noget, er subjekt i sætningen, henviser man med *sin*, fx

*Drengen tog altid sin kasket omvendt på
Søren gav sin hund et kødben
Hun hørte sin far spille guitar.*

Det gælder både hvis *sin* kommer før subjektet, og hvis *sin* kommer efter subjektet, fx

*Pigen trak sin cykel på fortovet
Sin cykel trak pigen på fortovet
Camilla tog sin nye kjole på til festen
Efter sin højde at dømme kunne Camilla
godt blive model.*

I disse sætninger er hhv. *pigen* og *Camilla* subjekt, og da det er dem der henvises til, bruger man *sin*. Hvis sætningen havde været fx *pigen trak hendes cykel på fortovet*, ville *hendes* ikke henvises til *pigen*, men derimod til en anden (som ikke optræder i sætningen). I praksis er der ikke den store risiko for misforståelser, og i dialekter og regionale varianter af dansk, gælder andre regler – her bruges *sin* ikke på samme måde som i standarddansk, dvs. man bruger *hans* og *hendes* mere.

Skjult sætning

En skjult sætning kaldes også en indlejret sætning. Den er ikke forment som en fuldstændig sætning eller ledsætning, men som en selvstændig betydningsmæssig helhed som man kan udlede af den grammatiske konstruktion. Et eksempel er *Vi bad dem rejse* hvor den skjulte sætning svarer til *de rejser*. Man bruger også *sin* når man henviser til subjektet i en skjult sætning, fx

Camilla så Louise sidde på sin hest
(‘Camilla så Louise, og Louise sad på sin hest’ – hvor den skjulte sætning kan omskrives til *Louise sidder på sin hest*).

Sætninger af denne type er flertydige. Sætningen kan nemlig også betyde at ‘Louise sad på Camillas hest’. Hvis man skrev *Camilla så Louise sidde på hendes hest*, ville det i standarddansk betyde at ‘Louise sad på en helt anden piges hest’.

Det svære ved denne regel er at afgøre om der er tale om en skjult sætning. En skjult sætning er indlejret i en oversætning, og den indeholder ikke et verbum (udsagnsord) bøjet i præsens (nutid) eller præteritum (datid), men derimod et verbum i infinitiv (navnemåde), et participium (lang tillægsform), et verbalsubstantiv (sætningsord) eller et adjektiv (tillægsord). En skjult sætning kan kendes på at den kan omskrives til en rigtig sætning uden at meningen bliver ændret væsentligt.

Oversigt over hvad der skal til for at man kan tale om en skjult sætning:

Grammatisk krav	Eksempel
et verbum i infinitiv	han så ham <i>spise</i> sin is
et participium	hun fandt hende <i>syngende</i> sin sang af fuld hals
et verbalsubstantiv	han så ham i færd med <i>bygningen</i> af sin nye kajak
et adjektiv	han betragtede ham som <i>farlig</i> for sine omgivelser

Den skjulte sætning indeholder en aktør (person) som der henvises til med *sin*, fx

Hun bad ham ringe til sin far (= han skulle ringe til sin far)

Han så hende komme gående med sin hund (= hun kom gående med sin hund)

Jens glædede sig over at se Peters store succes med brygningen af sin nye øl (= Peter havde succes med brygningen af sin nye øl).

Sætninger med denne opbygning er som nævnt principielt flertydige da *sin* både kan henvise til subjektet i den overordnede sætning og subjektet i den skjulte sætning, men de er ikke ukorrekte af den grund, fx

Kvinden fandt manden liggende i sin seng
(kvindens eller mandens seng?)

På samme måde kan sætninger med

hans/hendes være flertydige hvis sætningen potentielt kan handle om flere personer, fx *han så ham spise hans mad*. Denne sætning ville (af nogle) kunne forstås på følgende måder:

Peter (=Han) så Jens (=ham) spise Jens' (=hans) mad

Peter (=Han) så Jens (=ham) spise Peters (=hans) mad

Peter (=Han) så Jens (=ham) spise Søren's (=hans) mad.

(Mulighed 1 og 2 herover falder uden for den traditionelle regel for standarddansk).

Sammenligninger med *end* og *som*

I sammenligninger med *end* og *som* bruger man normalt *sin*, men man kan også bruge *hans/hendes*, fx

Louise er bedre til matematik end sin lærer

Louise er bedre til matematik end hendes lærer (efterfulgt af et underforstået *er*)

Peter er ikke helt så høj som sin søster

Peter er ikke helt så høj som hans søster (efterfulgt af et underforstået *er*).

Man kan opfatte det andet sammenligningsled som en hel sætning, fx *Peters far er lige så god til fodbold som hans bror er* og *Jens har flere venner end hans naboer har*, og i det tilfælde ville man normalt bruge *hans/hendes*.

Sin eller *dens/dets*

Man bruger også *sin* når det subjekt man henviser til, ikke er en person; *dens/dets* kan dog også bruges, fx *computeren var god på grund af sin/dens store skærm og bygningen*

var efter sin/dens renovering steget adskillige millioner.

Egentlig er reglerne for brug af *sin* og *dens/dets* de samme som reglerne for brug af *sin* og *hans/hendes*. Det vil sige at man bruger *sin* når der henvises til subjektet i sætningen, og *dens/dets* når der henvises til et andet led, fx *han brugte ordet i dets nye betydning*. Mange vælger dog at bruge *dens/dets* selvom der henvises til subjektet, fordi der ikke er tale om en person.

Sin eller *ens*

I sætninger hvor subjektet er *man*, gælder det stadig at man bruger *sin* ligesom i sætninger med *hans/hendes*, fx *man skal huske at slukke sin mobiltelefon i biografen*. Det er dog også udbredt at bruge *ens* – måske som parallel til eksempler som *det er vigtigt at lytte til ens mavefølelse*, jf. *man skal huske at slukke ens mobiltelefon i biografen*.

Faste vendinger

Derudover bruges *sin* også i visse faste vendinger, fx *i sin tid*, *på sin vis*, *i al sin enkelthed*.

Henvisning til et andet led end subjektet

Bemærk at når man henviser til noget andet end subjektet, bruger man *hans/hendes/dens/dets/ens*, fx *Camilla fik lov til at låne hans blyant* og *tyven fik øje på Peter, tog hans pung og løb*.

Henvisning til subjekt i pluralis (flertal)

Når subjektet ændres fra singularis til pluralis, bruges *deres* (*jeres*, *vores*) og ikke *sin*. Det hedder *Vincent leger med sin hund* og *Vincent og Amalie leger med deres hund*. ➤

På samme måde som *jeg leger med min hund*, og *vi leger med vores hund*. Dvs. at når det subjekt man henviser til er 3. person pluralis, bruges *deres*, fx

De fik deres penge til tiden

Eleverne tog deres soveposer med på kano-tur

Søren og hans kæreste tog deres cykler til stranden (her er *hans kæreste* en del af subjektet, og derfor hedder det ikke *sin kæreste*).

Der er dog en tendens til at bruge *sin/sit/sine* i denne type sætninger, især når sætningen er lang, og der er langt mellem subjektet og henvisningen (pronomenet). Og tendensen er især stærk hvis objektet (genstandsleddet) er i pluralis. Sammenlign følgende eksempler med objekt i pluralis og singularis:

Mange børn har svært ved at undvære deres/sine forældre i længere tid

Mange børn har svært ved at undvære deres far i længere tid.

Undtagelser

Indeholder sætningen også ordet *hver*, er der delte meninger om hvad der er korrekt. Som hovedregel kan man bruge *hver sin/sit* når det substantiv (navneord) der kommer efter, står i singularis. Når det efterfølgende substantiv står i pluralis, bruges *hver deres/vores/jeres*, fx

De fik udleveret hver sin arbejdstelefon

I får hver sin computer

Vi tog hver sin instruktion og gik ud i skoven

Ida Elisabeth Mørch (f. 1968)
er videnskordinatori i Dansk
Sprognævn.

Sofie Vestergaard Braüner
(f. 1986) er tidligere prakti-
kant i Dansk Sprognævn.

Vi tog hver vores instruktioner og gik ud i skoven

De har hver deres børn at tænke på

Vi går ud med hver vores venner i aften

I må købe hver jeres lakridser når I har så forskellig smag.

Tidligere var det almindeligt at bruge *hver sin/sit/sine* fordi *hver* kun kan forbindes med et entalsord, og nogle ser stadig det som det eneste korrekte. Mange bruger dog i dag *hver deres* og synes det lyder underligt at bruge *hver sin/sit/sine* ved subjekter i pluralis. Lige meget hvad man gør, kan man altså risikere at folk synes man bruger sproget forkert.

Ny konferenceseerie fra Dansk Sprognævn

Sprognævnets konferenceseerie er en ny skriftserie der med udgangspunkt i konferencer holdt af Sprognævnet behandler forskellige aspekter af det danske sprog. Den første konference fandt sted d. 12. og 13. april 2011 og handlede om nye ord. I en række foredrag blev dette emne belyst fra flere forskellige synsvinkler. Bogen fra konferencen indeholder følgende artikler:

- Lothar Lemnitzer: Making sense of nonce words
- Ruth Vatvedt Fjeld: Leksikalsk neografi i Norge
- Jørgen Nørby Jensen: Nye ord – datering og redigering
- Jacqueline Levin: Bobler fra folkedybet – nye ord i Ordbogen.coms søgelogger
- Henrik Lorentzen og Sanni Nimb: Fra krydderkage til running sushi – hvordan nye ord kommer ind i Den Danske Ordbog

- Asgerd Gudiksen: At skelne mellem etablerede ord og neologismer inden for ord-dannelse
- Jesper Herman: Hvorfor virker ordmagi?
- Lars Brink: Om udtalen af nye ord
- Margrethe Heidemann Andersen: Leksikaliserede sammensætninger – om særskrivninger og sammensætninger i moderne dansk.

Nye ord. København 12.-13. april 2011. Redigeret af Margrethe Heidemann Andersen og Jørgen Nørby Jensen. Sprognævnets konferenceseerie 1. Dansk Sprognævn 2011, 132 sider. Ca. 225 kr. Bogen kan købes i boghandlen eller hos Dansk Sprognævn (tlf. 33 74 74 09 eller moerch@dsn.dk).

Huskersedler fra Dansk Sprognævn

Huskersedler fra Dansk Sprognævn er kortfattede tekster om sprogrigtighedsproblemer beregnet til elever i 7.-9. klasse og på ungdomsuddannelserne. Teksterne indeholder mange eksempler og fremstiller reglerne kortfattet og klart. Formålet med huskesedlerne er at give lærere mulighed for let at give deres elever en huskeseddel om et afgrænset sprogligt felt. Huskesedlerne er blevet behandlet i Dansk Sprognævns fagråd for publikationer, og der har været et samarbejde med en række lærere der har testet huskesedlerne på forskellige niveauer. Huskesedlerne forventes at udkomme på Sprognævnets hjemmeside, på sproget.dk og på gangisproget.dk i løbet af foråret 2012.

Tjek ind og tjek ud

SPØRGSMÅL: Jeg har undret mig over teksten på standerne til rejsekortregistrering rundt omkring på stationerne. Der står *check ind* og *check ud*. Jeg har derfor spurgt Rejsekort A/S hvorfor de har stavfejl i en tekst alle kommer til at se på hver dag. Deres svar er at det er med vilje at de har stavet det sådan. Da jeg spurgte om hvorfor de har skrevet noget der er forkert ifølge *Retskrivningsordbogen*, svarede de: ”Fordi det skulle have sit eget ord, så man huskede det. Og så er det også internationalt.” Og jeg må sige at jeg er blevet lidt mundlam over svaret. Hvad skal det hele dog så nytte hvis stavemåder bare gælder om at folk skal lægge mærke til skriften, firmaet, et eller andet? Hvad vil I gøre ved det?

SVAR: Det er fuldstændig korrekt at ordene på rejsekortstanderne skal staves med *tj*-. Det hedder altså *tjekke ind* og *tjekke ud*, eller i imperativ (bydeform) på standerne *tjek ind* og *tjek ud*.

I *Den Danske Ordbog* (DDO) (ordnet.dk/ddo) kan man se at *tjekke ind* bl.a. betyder ’møde op et sted og blive indregistreret’. Tilsvarende betyder *tjekke ud* bl.a. ’lade registre-re at man forlader et sted’. Lige nu står der på rejsekortstanderne ”check ind” og ”check ud”. I DDO kan man desuden se at *tjekke ind* også

betyder ’aflevere sin bagage og få udleveret sit boardingpas inden en flyafgang’. Det gør man i eller ved *check-in* som betyder ’indlevering af bagage og udlevering af boardingpas inden en flyafgang’ og ’skranke hvor en sådan ind- og udlevering foregår’. I dette ord er den engelske stavemåde bevaret pga. udtalen.

Indtil udgivelsen af *Retskrivningsordbogen* 2001 kunne man skrive både *checke* og *tjekke*, men i den gældende ordbog er altså kun *tjekke* tilladt som staveform af verbet.

Rejsekort svarer at de ønsker at handlingen skal have sit eget ord så man husker det, og at de ønsker et internationalt ord. Sprognævnet finder ikke disse argumenter overbevisende, idet Rejsekort faktisk har valgt nogle etablerede ord for registreringshandlingen, men bare har stavet dem på en særlig måde. Og det er svært at forestille sig at Rejsekort gerne vil associeres med og huskes for nogle fejlstavede ord. Argumentet om at det er internationale ord, er kun delvist brugbart, idet *ind* og *ud* stadig er skrevet på dansk. Sprognævnet vurderer at det vil være bedre at der ud over den danske tekst findes en oversættelse til engelsk og evt. andre sprog.

IEM

Biotek

SPØRSMÅL: Hvordan skal ordene *biotek* og *cleantech* skrives?

SVAR: Andetleddene *-tek*, *-tech* er på dansk ikke særlig udbredt i nye sammensætninger, undtagen i firmanavne. Det betyder at det næppe er nødvendigt at ensrette dem i normeringen, og man kan derfor skrive *biotek* med *k* og *cleantech* med *ch*, dvs. i overensstemmelse med de etablerede skrivemåder.

Ordet *biotek* (afkortning af *bioteknologi*) skrives således fordi det er etableret i den form, og fordi ingen i tale der i andre henseender er dansk, ville bruge den engelske udtale med diftong. Det tyder ikke på at ordet er lånt fra engelsk, selv om dets dannelse sandsynligvis er påvirket af engelsk.

Ordet *cleantech* (af eng. *clean* + *tech*, afkortning af *technology*) er derimod et utvivlsomt engelsk lån. Det er registreret som varemærke (ordmærke) af DONG Energy for Niceklasserne 35: Annonce- og reklamevirksomhed og 41: Sportsarrangementer, publiceret i Varemærketidende, DK 16, 2010. Der er også et par europæiske registreringer af figurmærker for de samme klasser, men af andre firmaer. Det er også registret som ordmærke for en virksomhed der beskæftiger sig med traditionel rengøringsteknologi (fx trykspuling og vaskehaller), og det indgår efter Google at dømme i en del firmanavne, både i Danmark og i andre lande. Men i Vækstfondens *ABC til internationalisering og vækst – Perspektiver for venturekapital til danske cleantech-virksomheder* (ABC står for

Ambition, Build, Conquer, intet mindre) fra april 2008, s. 7, altså før DONG's registrering, bruges det som beskrivende appellativ om

”forretningsmodeller, der

- effektiviserer ressourceforbrug
- erstatter traditionel energianvendelse eller -produktion
- erstatter brug af miljøskadelige materialer
- reducerer forureningsproblemer – fx via partikelfiltre
- renser forurenede materialer – fx rensning af forurenede jord”.

Det er lidt uklart hvad registreringen af ordet for de nævnte klasser kan betyde for dets anvendelse som appellativ, for det forekommer usandsynligt at nogen ville bruge det om reklamevirksomhed og sportsarrangementer, men det kan selvfølgelig anvendes i reklamer og ved sportsarrangementer, fx i forbindelse med sponsorvirksomhed.

OR

Bundesligahår

SPØRGSMÅL: Jeg er flere gange stødt på betegnelsen *bundesligahår*. Hvad er det mon for noget?!

SVAR: Politikens Slangordbog (6. udg., 2001) oplyser at *bundesligahår* (også kendt som *tyskerhår* og *prøjerhår*) er en 'frisure hvor nakkehåret er langt og håret fortil kort'. Slangordbogen giver ikke nogen forklaring på udtrykkets oprindelse, men man skal nu ikke have set mange fodboldkampe fra Bundesligaen (den bedste række i tysk fodbold) for at kunne regne ud hvor betegnelsen stammer fra. Især i 1980'erne havde mange tyske fodboldspillere således den beskrevne frisure. Af de mere kendte kan nævnes landsholdsspilleren Rudi Völler (90 landskampe og 42 mål i perioden 1982-1994).

Slangordbogen daterer *bundesligahår* til 1998, men udtrykket kan dog med sikkerhed føres tilbage til 1995. Fra dette år kender vi således følgende skriftsproglige eksempel:

To timer senere end aftalt dukker Cubas udenrigsminister op: En ung fyr med sorte handsker, sort undertrøje, sorte bukser, sølvkæde og Bundesligahår. Han gennemgår programmet, og det aftales præcist, hvornår Castro skal komme (Press 1.4.1995).

Og i talesproget er udtrykket utvivlsomt ældre; jeg mener selv at kunne huske det fra i hvert fald slutningen af 1980'erne.

Bundesligahår kendes i Tyskland (og til en

vis grad også i Danmark) under betegnelsen *Vokuhila* ('vorne kurz hinten lang') og minder om den frisure der med et andet slangudtryk kaldes *svenskerfrisure*, *svenskergarn*, *svenskernakke* eller slet og ret *svenskerhår*, altså 'langt hår i nakken' (jf. Slangordbogen). Her må det vist være danskernes opfattelse af hvordan en typisk svensker ser ud, der spiller ind!

I Sverige taler man selvsagt ikke om *svenskerhår*, men om *hockeyfrilla* ('hockeyfrisure'), der af Svensk-Dansk Ordbog (Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, JP/Politikens Forlag, 2010) forklares som 'frisure hvor håret er meget længere i nakken end oven på hovedet'. Ordbogen giver oversættelserne 'svenskerhår' og 'bundesligahår'.

Forklaringen på betegnelsen *hockeyfrilla* skulle være at frisuren først opstod blandt (is)hockeyspillere. I overensstemmelse med moden var disse i 1970'erne og 1980'erne langhårede, men klippede håret fortil kort for bedre at kunne se ud af hjelmen! Der er dog også den mulighed at *hockeyfrilla* er en (bevidst eller ubevidst) forvanskning eller gengivelse af det tyske *Vokuhila* (jf. ovenfor).

Norsk har i lighed med svensk *hockeysveis* ('hockeyfrisur'), mens den mest udbredte betegnelse for frisuren i engelsk synes at være *mullet* ('multe', navnet på en fisk). Baggrunden for denne betegnelse er ukendt, men på internettet flourer der flere teorier. Én forklaring går fx på at frisuren først er set blandt fiskere der lod nakkehåret gro for at holde varmen.

Andre betegnelser for frisuren er ifølge Urban Dictionary (www.urbandictionary.com) fx *Ape Drape*, *Beaver Paddle*, *Business in the front*, *Party in the back*, *Canadian passport*, *Kentucky waterfall*, *Neckwarmer*, *Soccer rocker*, *Squirrel pelt* og *Tennessee tophat*.

JNJ

Generelle abonnementsvilkår

Levering

Nyt fra Sprognævnet udkommer 4 gange om året, i marts, juni, september og december. Hvis du midt i måneden endnu ikke har modtaget bladet, bedes du henvende dig til Dansk Sprognævn for at få tilsendt et erstatningseksemplar.

Betaling

Abonnementet betales forud, og opkrævning sker i januar, enten ved at Dansk Sprognævn sender dig et indbetalingskort (til betaling på posthuset, i banken eller via netbank) eller via BetalingsService (BS).

Som ny abonnent modtager du de numre der er udkommet i indværende år, samt et indbetalingskort for et fuldt årsabonnement.

Pris

Prisen er 100 kr. om året. Du betaler for et år ad gangen, så selvom du opsiget dit abonnement midt på året, vil du stadig modtage og betale for resten af årets udgivelser.

Varighed og opsigelse

Abonnementet løber indtil du opsiget det skriftligt, enten per brev eller mail. Seneste frist for opsigelse er 10. december. Det er ikke gyldig opsigelse blot at undlade at betale. Ved opsigelse af abonnementet skal du huske selv at opsiget en evt. betalingsaftale med BS.

Flytning

Flytning skal du meddele per telefon, mail eller brev. Ved henvendelser om abonnementet skal du have dit abonnementsnummer klar.

Nyt fra Sprognævnet

2012/1 · marts

Grineren – og andre grineren ord.

En grammatisk statusopgørelse 1

Hans, hendes eller sin? 7

Nye bøger 11

SPØRGSMÅL OG SVAR

Tjek ind og tjek ud 12

Biotek 13

Bundesligahår 14

Næste nummer udkommer i juni 2012

Ansvarshavende redaktør: Sabine Kirchmeier-Andersen

Redaktionssekretær: Jørgen Nørby Jensen

ISSN 0550-7332

Layout: Falcon Grafisk Design · Dtp: Malchow A/S

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Det udkommer 4 gange om året og koster 100 kr. (inkl. moms og forsendelse) for en årgang. Man kan kun tegne abonnement hos Sprognævnet.

Usignede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

Eftertryk er tilladt når kilden angives.

Abonnement mv.:

Telefon: 33 74 74 09 eller
moerch@dsn.dk

Spørgetelefon: 33 74 74 74
(Mandag-torsdag 10-12 og 13-15)

www.dsn.dk
www.sproget.dk